

HVORNAAR ER TISTED BLEVET KØBSTAD?

Af Arkivar JOHAN HVIDTFELDT.

TISTED er en af landets yngre købstæder, hvormed ikke være sagt, at den egentlig er ung; sine første nu kendte privilegier fik den som bekendt i 1524. Men uden tvivl har den været købstad allerede tidligere.

I slutningen af det 15. aarhundrede var det en fastslaaet regel, at handel kun maatte foregaa i byerne, og at kun disses borgere maatte give sig af dermed. Der var undtagelser: Adel og geistlighed med deres store privilegier havde ogsaa særlige rettigheder paa dette omraade, og det samme gjaldt bønderne i enkelte dele af landet, saaledes paa Lolland-Falster og i Halland. Men alt i alt stod regelen fast, selvom det aldrig lykkedes at faa den overholdt. Gang paa gang maatte regeringen indskærpe bestemmelsen, og rundt om paa landets ting rejste byernes borgere og kongens embedsmænd utallige sager mod overtrædere af loven.

Men dog maa man gaa ud fra, at en by har haft købstadrettigheder, hvis man kan paavise, at dens indbyggere i større grad har drevet handel. Og i slutningen af det 15. og begyndelsen af det 16. aarhundrede møder vi flere gange tistedfolk som handelsmænd. Fra 1484-85 er der bevaret et regnskab over tolden ved Gottorp, dette regnskab har især betydning ved at specificere de enkelte personer, som har betalt tolden, og nævne deres hjemhørssteder. Heri nævnes følgende tistedborgere: Magnus Jensen og Diderick Malre med henholdsvis 6 og 2 heste, Tonnies (eller Toniges) van Hamme, der engang kom med 6500 hvillinger og tre vogne, en anden gang med en pakke og 4 ”laken wandes” og endvidere to gange med i alt 8 heste¹). Ikke noget stort antal, men alligevel et vidnesbyrd - dog ikke afgørende - om, at byen paa denne tid har haft købmænd.

Fra 1518 har vi et fuldstændigt toldregnskab fra Aalborg, og da de tistedborgere, som sejlede ud af Limfjorden eller lod deres varer sende denne vej, utvivlsomt skulde fortolde her, nævnes en del af dem i regnskabet: Jeppe Jenssen med 10 tønder mel, Mykel Jenssen med 17 tønder, Jeppe Crysternssen med 16 tønder, Anders Togerssen med 17 tønder og Per Villomssen med 9 tønder; da de i regnskabet nævnes lige efter hinanden, har deres varer sikkert været ombord paa eet skib. Det var nemlig almindeligt i datiden, at flere købmænd var sammen om at chartre et skib, hvorved bl. andet risikoen blev betydelig formindsket. Kun ved den første borger nævnes det, at der var tale om mel, dette har dog sikkert ogsaa været tilfældet for de øvrige vedkommende. Senere nævnes: Jens Sovrenssen med 1½ tønde skind, Mattes Larssen med en skindmesse²), ½

skippund fjer og 5 huder, Knud Tøgersen med 2 skindmesser, 10 huder og 180 fisk, Niels Poelssen med 1 skindmesse, 10 huder og 30 fisk, Mattes Nielssen med en skindmesse, ½ skippund fjer og 10 huder og Lass Nielssen med 220 torsk og 2000 hvillinger. Den sidste, der nævnes, er Christern Bangh, der indførte 3 læster korn med skipper ”Selschass”³).

Selvom det ikke kan siges, at der efter regnskabet at dømme har været nogen stor trafik af tistedkøbmænd forbi Aalborg, viser det dog atter, at der herfra har været drevet handel, altsaa at byen maa antages at have haft købstadrettigheder.

Endnu mere afgørende er det dog, at der i et tingsvidne, optaget paa Læsø birketing den 20. august 1507, blandt købstadmænd nævnes folk fra Tisted⁴), og at der i 1522 omtales en Oluf Persen som borger i Tisted⁵), og et absolut fældende bevis paa, at byen har været købstad før 1524, har vi i et sagefaldsregister fra 1522. Dette register har betydelig historisk interesse, idet det er et bevis for, at Christian den andens landlov er blevet gennemført i den skikkelse, hvori den findes i en afskrift, som har været i Mogens Gøyes besiddelse. Det indeholder en fortegnelse over de bøder og andre beløb, som folk lovede at betale, da Mogens Gøye og Erik Banner i henhold til en bestemmelse i lovens indledning i foråret 1522 rejste rundt i Jylland for at fælde dom efter den nye lov; det er skrevet af den kongelige sekretær mester Johannes Wenck, som fulgte med de to herrer paa deres domsrejse⁶). Dommerne havde begyndt deres rejse i Hjørring den 1. Marts, askeonsdag den 5. marts fældede de deres første dom i ”Tistæde by”. Af de sager, som behandlede denne dag, er det kun en sag angaaende Søren Mikkelsen paa Hannæs, som har interesse; denne lovede at betale kongen 2 øxne, ”for han fik hr. Mogenses (Mogens Gøyes) brev at maatte indkræve hans vitterlige gæld, som han tilstaar; thi hans skyldner mener intet at være ham pligtig og ej vil svare ham, thi vor naadige herre (kongen) lod tage huden af ham i Aars (Aarhus) for et falskt vidne, han vandt”. Som kaudionist nævnes ”Christiern Søfrensen, raadmand i Tistæde”⁷).

Dette kan ikke bortforklares. Naar der nævnes en raadmand, maa der have været et raad i byen, og raadene fandtes kun i købstæderne. Der kan ikke være tvivl om, at

¹ Danske Magazin 6. række, 6. bd. 339, 350, 355, 357 og 363.

² Et bundt skind.

³ Toldregnskab for Aalborg og Rødby (i Rigsarkivet). Da hjemstedet kun er nævnt ved forholdsvis faa af dem, der har betalt told, er det muligt, at der har været endnu flere fra Tisted.

⁴ P. L. Hald: Af Thisted Købstads Historie 13.

⁵ De ældste danske Archivregistraturer 3. bd., 46, J 11.

⁶ Se nærmere herom: Scandia 7. bd. 160 ff.

⁷ Registret findes i: Adskillige stykker kgl. indtægtsregnskaber fra Christian den andens og Frederik den førstes tid (i Rigsarkivet).

Tisted i 1522 har været købstad og efter det foran anførte sandsynligvis har været det en del aar tidligere.

(Historisk Årbog for Thisted amt 1937, side 308-311)